

Natalia Krupa*

orcid.org/0000-0002-2920-4168

Znaczenie dawnych zmian i działań naprawczych dla wartości historycznej i artystycznej tkanin zabytkowych

Significance of Past Changes and Reparatory Measures to Historical and Artistic Value of Historic Fabrics

Słowa kluczowe: paramenty liturgiczne, tkaniny zabytkowe, wartość zabytku, dawne naprawy, rekonstrukcje

Keywords: liturgical paraments, historic textiles, monument artefact value, old repairs, reconstructions

Wprowadzenie

Od najdawniejszych czasów ubiory wykonywane z rozmaitych tkanin były odzwierciedleniem stylu i jego zmian zachodzących w danej kulturze i określonej epoce. Zachowane do dziś zabytkowe tekstylia lub ich fragmenty stanowią dokument przeszłości będący świadectwem preferencji i gustu w modzie oraz relacji różnych warstw społecznych. Dużą grupę pośród nich stanowią paramenty liturgiczne wykonywane z tkanin o dużej wartości materialnej, uświetniające w przeszłości obrzędy liturgiczne. Część z nich była nowa, czasem sygnowana herbem fundatora, inne szaty wykonywano z używanych drogocennych świeckich tekstyliów ofiarowanych na potrzeby Kościoła [Taszycka 1971, s. 10–12; Piwocka 2013, s. 125 n., 153; Bender 2010, s. 45 n.; Krupa 2013, s. 17; Krupa 2021b, s. 19 n].

Pośród zachowanych w kościelnych skarbcach i zakrystiach paramentów odnajdujemy liczne obiekty o bogatej historii, ale także i takie, które wtórnie nabyły wartość, uległy przekształceniu lub wręcz stanowią świadectwo tego, czego z obiektem robić się nie powinno [Bender 2012, s. 583–598; Kruszyński 1932, s. 61–62; Hryszko 2013, s. 218–221; Stachurska 2016, s. 46–48].

Introduction

Since the earliest times, clothing made from a variety of fabrics has been a reflection of style and its changes in a particular culture and a particular era. Still-surviving historic textiles or their fragments are a document of the past, a testimony to fashion preferences and tastes, and relations between different social classes. Liturgical paraments made from fabrics of high material value, which enhanced liturgical rites in the past, form a large group among them. Some of them were new, sometimes marked with the funder's coat of arms, while other vestments were made from used precious secular textiles donated to the Church [Taszycka 1971, pp. 10–12; Piwocka 2013, pp. 125 et seq., 153; Bender 2010, p. 45 et seq.; Krupa 2013, p. 17; Krupa 2021b, p. 19 et seq.].

Among the paraments preserved in church treasuries and sacristies, we find numerous objects with a rich history, but also some that have later acquired value, been transformed or even attest to what should not be done with an object [Bender 2012, pp. 583–598; Kruszyński 1932, pp. 61–62; Hryszko 2013, pp. 218–221; Stachurska 2016, pp. 46–48].

Surveys of objects of religious art provide insight into the state of preservation of church furnishings, in-

* dr, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Instytut Historii Sztuki i Kultury, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Pracownia Badań i Konserwacji Tkanin Zabytkowych

* Ph.D., Pontifical University of John Paul II in Krakow, Institute of Art History and Culture, Faculty of History and Cultural Heritage, Laboratory of Research and Conservation of Historic Textiles

Cytowanie / Citation: Krupa N. Significance of Past Changes and Reparatory Measures to Historical and Artistic Value of Historic Fabrics. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2025, 83:132–147

Otrzymano / Received: 18.03.2025 • **Zaakceptowano / Accepted:** 1.07.2025

doi: 10.48234/WK83FABRIC

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Inwentaryzacje obiektów sztuki sakralnej pozwalają poznać stan zachowania wyposażenia kościelnego, w tym liczne przekształcenia i reperacje, jakim na przestrzeni czasu poddawano paramenty¹. Celem artykułu jest analiza wpływu ingerencji naprawczych na wartości, których te obiekty są nośnikami.

Typując materiał badawczy do analizy, wzięto pod uwagę różnorodność zabiegów naprawczych, którym w przeszłości często poddawano paramenty tekstylne przechowywane w skarbcach kościelnych. Przytaczając przykłady paramentów, podjęto próbę wskazania nośników wartości identyfikowanych w obiekcie oraz w kontekście, z jakiego się wywodzą. Zadaniem konserwatora opracowującego program prac jest właściwe odczytanie walorów zabytku, nazwanie ich i zinterpretowanie. Nośnikiem wartości jest autentyczna materia, forma czy funkcja obiektu, gdyż stanowią one o jego roli i znaczeniu historycznym, artystycznym i naukowym. W pierwszej części pracy zaprezentowano wybrane przykłady zabytków tekstylnych poddawanych naprawom w różnym czasie. W drugiej części przedstawiono wpływ reperacji na stan obiektu i zbiór wartości, których jest nośnikiem [*Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków* 2012].

Prezentacja dawnego sposobu traktowania paramentów, ich użytkowania i ochrony

Szaty liturgiczne odgrywają istotną rolę w celebracji sakramentów i obok wartości artystycznej, historycznej i naukowej mają głębokie znaczenie symboliczne i duchowe. Szaty są zazwyczaj błogosławione przed pierwszym użyciem, co nadaje im charakter sakralny i wiąże je z liturgią [Golonka 2013, s. 11–13]. Kapłan odziany w szaty specjalnie przygotowane i ofiarowane na potrzeby liturgii ustępuje miejsca wcielonemu Bogu. Strój liturgiczny w tym kontekście przestaje stanowić jedynie okrycie chroniące przed chłodem czy strojny ubiór, czasem będący świadectwem stylu i nadszania za modą. Refleksja nad głębokim sakralnym znaczeniem paramentów liturgicznych uświadamia nam istnienie dodatkowych wartości, których są nośnikiem.

Tradycja obchodzenia się z paramentami, opierająca się na zaleceniach wynikających z przepisów liturgicznych, była podstawą decyzji w zakresie opieki nad tekstyliami. Tak więc zasady liturgiczne dyktowały wszystkie działania naprawcze, jakie prowadzono względem zbiorów przechowywanych w zasobach kościelnych.

Zarysowując jedynie problem, należy wskazać, że wytyczne Kościoła dotyczące opieki nad zbiorami sakralnymi z biegiem lat się zmieniały. Postanowienia soboru trydenckiego, zaakceptowane w Polsce na synodzie w Piotrkowie w 1577 r., czy ustalenia na synodzie krakowskim zwołanym przez biskupa Marcina Szyszkowskiego w 1621 r., zalecały prowadzenie koniecznych prac przy wyposażeniu kościelnym, w tym „odświeżanie, odnawianie kolorów i przywracanie do pierwotnego stanu świetności”, a obiekty, których stan uniemożliwiał już naprawę, zalecano palić i wy-

cluding the numerous transformations and repairs that the paraments have undergone over time.¹ This paper presents an analysis of the impact of repair-related interference on the values that these objects carry.

The selection of research material for analysis considered the diversity of repair procedures that textile paraments stored in church treasuries had often been subjected to. Citing examples of paraments, the carriers of value in each object were identified, together with the context from which it originates. When preparing a work program, the conservator should correctly identify, name and interpret the asset's features. Carriers of value include authentic matter, form or function of an object, as they determine its role and historical, artistic and academic significance. The first part of this paper presents selected examples of textile heritage assets that underwent repairs at different times. The second part outlines the impact of repair on the condition of objects and the sets of values they carry [*Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków* 2012].

Presentation of the historical treatment of paraments, their use and preservation

Liturgical vestments play an important role in the celebration of the sacraments and, in addition to their artistic, historical and academic value, have deep symbolic and spiritual significance. The vestments are usually blessed before their first use, which gives them a sacred nature and ties them to the liturgy [Golonka 2013, pp. 11–13]. The priest, clad in vestments specially prepared and donated for the liturgy, gives way to God incarnate. In this context, liturgical vestments cease being merely a garment that insulates against the cold or an ornate attire, sometimes a testament to style or following fashion. Discussing the deep religious significance of liturgical paraments makes us aware of the existence of additional values of which they are a carrier.

The tradition of handling paraments, based on guidance derived from liturgical regulations, was the basis for decisions regarding the care of textiles. Therefore, liturgical principles dictated any and all reparatory procedures conducted upon the objects stored in ecclesial collections.

As a mere outline of the problem, it should be mentioned that Church guidelines on maintaining religious collections have changed over the years. The stipulations of the Council of Trent accepted in Poland at the synod in Piotrków in 1577 or the stipulations of the Cracow synod convened by Bishop Marcin Szyszkowski in 1621 recommended carrying out the necessary work on church equipment, including “refreshing, renewing colors and restoring to their original state of splendor,” and it was recommended to burn and replace objects whose condition made repairs impossible. The twentieth century, however, brought changes in the system of care and protection of church equipment. Legal guidelines mandated that an inventory be

mieniać na nowe. Dwudziesty wiek przyniósł jednak zmiany w systemie opieki nad wyposażeniem kościelnym i jego ochroną. Wytyczne prawne nakazywały prowadzenie inwentaryzacji na wypadek zaistnienia kradzieży czy zniszczenia zasobów kościelnych. Istotne ustalenia zapadły w 1931 r. na synodzie w Wilnie, zwołanym przez arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego, za którego sprawą powstał dokument „Konserwacja zabytków sztuki, kultury i historii”. W dokumencie tym krytykowano działania wpływające na dezintegrację i rozproszenie zbiorów, tj. usuwanie z kościoła zabytków i wymienianie ich na rzeczy nowe. Zalecano natomiast prowadzenie konserwacji. Wytyczne podkreślały wagę nadzoru nad wszystkimi pracami wykonywanymi przy zabytkach. Warto przytoczyć zalecenia z Instrukcji Episkopatu Polski o ochronie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej, uchwalonej w 1966 r.: „Jeśli zamierzone prace dotyczą obiektu zabytkowego [...] należy w myśl państwowej ustawy o ochronie dóbr kultury uzyskać zgodę na ich wykonanie ze strony wojewódzkiego konserwatora zabytków” [*Dokumenty duszpastersko-liturgiczne* 1999, s. 241–245]. W 1973 r. Komisja Episkopatu Polski określiła zasady postępowania w sprawach sztuki kościelnej: „Obiekty wycofane z bezpośredniego kultu lub dekoracji wnętrza kościelnego należy umieścić w osobnych i zabezpieczonych pomieszczeniach jako zaczątek kolekcji parafialnej lub klasztornej albo oddać do muzeum diecezjalnego” [*Dokumenty duszpastersko-liturgiczne* 1999, s. 247–261]. Podejście do opieki nad wyposażeniem kościelnym z czasem się zmieniało, zawsze jednak dążono do właściwego zabezpieczenia zbiorów gromadzonych latami w zakrystiach i skarbcach. Opiekujący się zasobami sakralnymi musieli się wykazywać odpowiedzialnością i mieć świadomość swojej roli. Było to przedmiotem obrad na II Synodzie Plenarnym (1991–1999), gdzie wskazano na konieczność współpracy proboszczów z konserwatorem diecezjalnym oraz zaznaczono, że konserwacja wymaga kwalifikacji zawodowych i wysokiego poziomu etyki zawodowej [Pasierb 2001, s. 17–27; Nowowiejski 1902, s. 111, 214 n.; Zieliński 1960, s. 214 n.; Skrzydlewska 1997, s. 34 n.; Piccolo Paci 2008, s. 32–33 n.; Kalfas 2017, s. 14–16; Hryszko 2013, s. 219 n.; Kruszyński 1932, s. 59–61 n.].

Choć postanowienia dotyczące opieki nad wyposażeniem kościelnym zawierały instrukcje, jak dbać o zbiory kościelne, znaczna część wykonywanych przez zarządców na własną rękę reperacji czy przekształceń paramentów miała miejsce w okresie, gdy przepisy kościelne nakazywały konsultacje z konserwatorem wojewódzkim lub diecezjalnym².

Przytoczony materiał badawczy został wybrany na podstawie analizy zidentyfikowanych sposobów reperacji. Pośród licznych przykładów napraw często stosowanych w przeszłości można wymienić przehaftowania, czyli stosowanie różnych zabiegów naśladujących dawne techniki haftu do wyeksponowania kształtu motywu w formie okonturowania fragmentów kompozycji ścięgiem.

kept in case theft or destruction of church stock occurred. Important arrangements were made in 1931 at a synod in Vilnius, convened by Archbishop Romuald Jałbrzykowski, who led to the writing of the document “Konserwacja zabytków sztuki, kultury i historii.” This document criticized actions that contribute to the disintegration and dispersion of collections, i.e. removing heritage assets from a church and replacing them with new objects. Instead, maintenance and conservation was recommended. The guidelines emphasized the importance of supervision of all work performed on heritage assets. It is worth quoting recommendations from the Instruction of the Polish Episcopate on the Protection of Monuments and Directions for the Development of Church Art, enacted in 1966: “If the intended work involves a heritage asset [...] approval must be obtained from the voivodeship conservator of historical monuments in accordance with the state law on the protection of heritage assets” [*Dokumenty duszpastersko-liturgiczne* 1999, pp. 241–245]. In 1973, the Polish Episcopal Commission set forth rules for proceeding with church art: “Objects withdrawn from direct worship or decoration of church interiors should be placed in dedicated and secure rooms as the beginning of a parish or monastery collection or given to a diocesan museum” [*Dokumenty duszpastersko-liturgiczne* 1999, pp. 247–261]. The approach to maintaining church equipment has changed over time, but the goal has always been to properly safeguard the collections accumulated over the years in sacristies and treasuries. Those who maintain religious collections had to display responsibility and be aware of their role. This was discussed at the Second Plenary Council (1991–1999), where the necessity of cooperation between parish priests and the diocesan conservator was underscored, and it was noted that conservation requires professional qualifications and a high level of professional ethics [Pasierb 2001, pp. 17–27; Nowowiejski 1902, pp. 111, 214 et seq.; Zieliński 1960, p. 214 et seq.; Skrzydlewska 1997, p. 34 et seq.; Piccolo Paci 2008, pp. 32–33 et seq.; Kalfas 2017, pp. 14–16; Hryszko 2013, p. 219 et seq.; Kruszyński 1932, pp. 59–61 et seq.].

Although the stipulations on church equipment maintenance included instructions on how to care for the collections, a large part of parament repairs or modifications made by caretakers on their own took place when church regulations mandated consultation with a voivodeship or diocesan conservator.²

The research material referenced was selected based on an analysis of identified repair procedures. Among the many examples of repairs often used in the past is over-embroidery, which is the use of various procedures that mimic old embroidery techniques to expose the shape of a motif in the form of contouring fragments of a composition with stitching.

One example of a heritage asset subjected to deep interference with the fabric structure is a velum of fabric from the late fifteenth century from a set of liturgical vestments of Bishop Piotr Gamrat’s foundation

Ryc. 1. Fragment welum z kompletu szat fundacji biskupa Piotra Gamrata (poł. XV w.), stan w trakcie usuwania dawnych reperacji; skarbiec katedry na Wawelu, autorką wszystkich zdjęć jest N. Krupa

Fig. 1. Fragment of a velum from a set of vestments funded by Bishop Piotr Gamrat (mid-fifteenth century), as seen in the process of removing old repairs; Wawel Cathedral treasury, all photos by N. Krupa

Przykładem zabytku poddanego głębokiej ingerencji w strukturę tkaniny jest welum z tkaniny z 2. połowy XV w. z kompletu szat liturgicznych fundacji biskupa Piotra Gamrata ze zbiorów katedry na Wawelu (ryc. 1, 2). Konieczność utrzymania wartości funkcjonalnej obiektu nieuchronnie pociągała za sobą potrzebę naprawy jego zużytych części. Wykruszona okrywa runowa altembasu³, tworząca wzór na tkaninie welum, została w przeszłości podczas naprawy zastąpiona ścięciem hafciarskim odtwarzającym śladowo zachowany w tle deseń. Naprawa poczyniła szkody w obiekcie, gdyż zasłoniła pozostałości oryginalnej kompozycji nowo powstałym, schematycznie przedstawionym wzorem. Autentyczne nitki osnowy obecne jeszcze w strukturze tkaniny zostały wypchnięte podczas przyszywania tkaniny igłą. Ponadto, choć welum, jak wskazują wyniki badań, oryginalnie było fioletowe, pod koniec XIX lub na początku XX w. zostało przefarbowane przy użyciu fioletu metylowego lub fioletu krystalicznego⁴ [Kruszyński 1930, s. 18–23; Krupa 2013, s. 115–116; Lech 2017, s. 312–313; Urban 2008, s. 219–222].

Zabytkiem naznaczonym ingerencją naprawczą o podobnym charakterze jest haftowana gotycka preteksta z ornatu ze zbiorów kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wolbromiu (ryc. 3 a, b). Figuralna

Ryc. 2. Fragment tego samego welum, stan w trakcie konserwacji, po oczyszczeniu na mokro

Fig. 2. Fragment of the same velum, state during conservation, after wet cleaning

from the collection of the Wawel Cathedral (Figures 1, 2). The need to maintain the functional value of the object inevitably entailed the need to repair its worn parts. The crumbling fleece pile of the altembas,³ which forms the pattern on the velum fabric, was replaced in the past during repairs with an embroidery stitch reproducing the vestigial pattern preserved in the background. The repair did damage to the object, as it obscured the remains of the original composition with a newly created schematic pattern. Authentic warp threads still present in the fabric structure were pushed out when the fabric was stitched with a needle. In addition, although velum was, as determined by research, originally purple, it was recolored using methyl violet or crystal violet in the late nineteenth or early twentieth century⁴ [Kruszyński 1930, pp. 18–23; Krupa 2013, pp. 115–116; Lech 2017, pp. 312–313; Urban 2008, pp. 219–222].

The embroidered Gothic orphrey from the chasuble held in the collection of the Church of St. Catherine of Alexandria in Wolbrom is a heritage asset marked by similar reparatory interference (Fig. 3 a, b). The figural column was divided compositionally into three sections. The last field has not survived in its entirety to this day. A change in the cut of the robe in the past led to some of the embroidery being cut off. Other sections, placed in a vertical arrangement, depict the Madonna and Child surrounded by holy martyrs, St. Catherine and St. Barbara, presented under architecturally shaped canopies. This section of the orphrey underwent partial restoration in the past. In fact, Mary's robe was bordered with a secondary con-

Ryc. 3. Fragment gotyckiej preteksty z ornatu ze zbiorów kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wolbromiu: a) stan przed konserwacją, b) stan po konserwacji

Fig. 3. Fragment of a Gothic chasuble orphrey from the collection of the Church of St. Catherine of Alexandria in Wolbrom: a) condition before conservation, b) condition after conservation

kolumna została podzielona kompozycyjnie na trzy kwatery. Ostatnie pole nie zachowało się w całości do dnia dzisiejszego. Zaiszła w przeszłości zmiana kroju szaty doprowadziła do odcięcia części haftu. Kolejne kwatery, umieszczone w układzie wertykalnym, przedstawiają Matkę Boską z Dzieciątkiem w otoczeniu świętych męczennic, św. Katarzyny i św. Barbary, zaprezentowanych pod architektonicznie ukształtowanymi baldachimami. Ten fragment preteksty poddany został w przeszłości częściowej restauracji. Szata Maryi obwiedziona została bowiem wtórnym okonturowaniem wykonanym współczesnymi nićmi w kolorze intensywnego błękitu. Zabieg ten nie wynikał z potrzeby zabezpieczenia czy ustabilizowania struktury haftu. Wykonawca, wprowadzając wtórne ściegi, kierował się jedynie względami estetycznymi. W przedstawieniu Matki Boskiej z Dzieciątkiem spod wykruszonych oryginalnych ściegów haftu wyłania się rysunek będący wskazówką dotyczącą interpretacji kształtu płaszcza. Zastane naprawy, wykonane w przeszłości grubymi nićmi, przyczyniły się do naruszenia zachowanych śladów pozostałości po oryginalnych ściegach barwnych.

Zastosowanie techniki haftu podczas napraw tekstyliów było kiedyś popularnym zabiegiem, co widać w zbiorach szat liturgicznych w kościelnych zakrystiach. Obok zaprezentowanej techniki podkreślenia detalu kompozycji wtórnymi ściegami, haft przy-

tour made with contemporary threads in intense blue. This procedure was not needed to secure or stabilize the structure of the embroidery. The person who did it, by introducing secondary stitches, acted solely for aesthetic reasons. In the depiction of the Madonna and Child, a drawing emerges from under the crumbled original embroidery stitches as a clue to interpreting the shape of the mantle. The extant repairs, made with coarse thread in the past, contributed to the disruption of the trace remains of original color stitching.

The use of embroidery techniques when repairing textiles was once a popular procedure, as can be seen in collections of vestments in church sacristies. In addition to the presented technique of highlighting the composition details with secondary stitches, embroidery also took the form of deeper interference with the object's structure. Many of the robes bear traces of numerous aesthetic additions in the form of restoration treatments made with embroidery stitches that covered up the original parts of the object (both those with weakened structure and sections whose covering with a thick layer of thread was completely unjustified).

One example of this type of repair is a set of chasuble with a stole from the Church of St. Clement in Trzemeśnia, made in the eighteenth century (Fig. 4, 5). An analysis of the object's state found extensive old repairs that reconstructed the composition of the

Ryc. 4. Ornat ze zbiorów kościoła pw. św. Klemensa w Trzemeśni (XVIII w.), stan przed konserwacją, widoczne uzupełnienia haftu barwnymi nićmi

Fig. 4. Chasuble from the collection of the Church of St. Clement in Trzemeśnia (eighteenth century), condition before conservation, visible additions to the embroidery with colored threads

Ryc. 5. Fragment przedniej części tego samego ornatu, widoczne zachowane oryginalne ściegi hafciarskie

Fig. 5. Fragment of the front part of the same chasuble, showing preserved original embroidery stitches

mował także formę głębszej ingerencji w strukturę obiektu. Wiele szat nosi ślady licznych uzupełnień estetycznych w postaci zabiegów restauratorskich wykonanych ściegami hafciarskimi, które zasłaniały oryginalne partie obiektu (zarówno te o osłabionej strukturze, jak i pola, których zakrycie grubą warstwą nici było zupełnie nieuzasadnione).

Przykładem tego typu napraw jest komplet ornatu ze stulą z kościoła pw. św. Klemensa w Trzemeśni, wykonany w XVIII w. (ryc. 4, 5). Analiza stanu zachowania obiektu ukazała rozległe dawne reperacje rekonstruujące kompozycję haftu. Wnikliwe badania struktury haftu oraz porównanie partii przedniej i tylnej ornatu pozwoliły wyciągnąć wnioski co do mocno nakreślonego procesu ingerencji w oryginalną strukturę zabytku. Zarówno w części barwnej kompozycji, jak i w partii metalowego tła można zidentyfikować uzupełnienia w postaci zasłonięcia oryginalnej struktury obiektu współczesnym haftem. Zestawienie przedniej i tylnej części ornatu ukazuje duże zróżnicowanie stanu zachowania haftu. Partia pleców szaty charakteryzuje się agresywnym uzupełnieniem barwnych ściegów haftu. Płowa, blada kolorystyka wypełnień płatków kwiatów w przedniej części ornatu gaśnie w kontraście z żywymi odcieniami nici pokrywających pola zrekon-

embroidery. A thorough study of the structure of the embroidery and a comparison of the front and back parts of the chasuble allowed conclusions to be drawn about the heavily outlined interference with the original structure of the asset. Both in the color part of the composition and in the part of the metal background, additions can be identified in the form of covering up the original structure of the object with contemporary embroidery. The comparison of the front and back of the chasuble shows a wide variation in the embroidery's state of preservation. The back part of the robe features an aggressive complement of colorful embroidery stitches. The flaxen, pale colors of the flower petal fill in the front of the chasuble fade in contrast to the vivid hues of the threads covering the fields of the reconstructed composition. In this comparison, the original cannot compete with the past repair that covers a significant part of the asset.

In the past, covering defects with embroidery stitches was a popular way to restore the "original beauty" of used liturgical vestments. However, when the object continued to deteriorate despite various repairs, the residually preserved embroidery compositions were cut out of the original background and translated by appliqué onto a new base. One example of this technique

Ryc. 6. Fragment ornatu z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela z Korzkwi (boki z końca XVII w., kolumna z początku XVIII w.), stan przed konserwacją, widoczne elementy haftu wycięte i wtórnie wprowadzone na nowe tło

Fig. 6. Fragment of a chasuble from the Church of St. John the Baptist in Korzków (sides from the end of the seventeenth century, orphrey from the beginning of the eighteenth century), condition before conservation, visible elements of embroidery cut out and reinserted on a new background

Ryc. 7. Fragmenty kompozycji oryginalnego haftu w trakcie konserwacji, widoczne elementy haftu zdemontowane do czyszczenia na mokro

Fig. 7. Fragments of the composition of the original embroidery during conservation, visible elements of the embroidery dismantled for wet cleaning

struowanej kompozycji. W takim zestawieniu oryginalnie nie wytrzymał konkurencji z wykonaną w przeszłości reparacją pokrywającą znaczny obszar obiektu.

Zasłanianie ubytków ściegami hafciarskimi było w przeszłości popularnym sposobem przywracania „pierwotnego piękna” użytkowanym szatom liturgicznym. Kiedy jednak mimo różnych ingerencji naprawczych obiekt ulegał dalszej destrukcji, zachowane szczątkowo kompozycje hafciarskie wycinano z oryginalnego tła i przekładano techniką aplikacji na nowe podłoże. Przykładem tej techniki jest naprawa w obrębie ornatu z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela z Korzkwi (ryc. 6, 7). Boczne części ornatu wykonano z wyciętych i wtórnie zakomponowanych na nowym podłożu haftowanych kompozycji roślinnych. Miejscowo w obrębie płatków kwiatów wprowadzono ściegami igłowymi wstawki z tkanin XVIII-wiecznych wykonanych w naturalistycznym stylu Jeana Revela czy kompozycji z motywami roślinnymi z 2. połowy XVIII stulecia. Aplikacje te uzupełniono haftem współczesnym, nadając im nowy wyraz i formę o charakterze floralnym.

is the repair within the chasuble from the Church of St. John the Baptist in Korzków (Fig. 6, 7). The side parts of the chasuble were made of embroidered floral compositions cut out and re-composed on a new base. Locally, within the flower petals, needle stitch inserts were introduced from eighteenth-century fabrics made in Jean Revel's naturalist style or compositions with floral motifs from the late eighteenth century. These applications were supplemented with contemporary embroidery, giving them a new expression and floral form.

Embroidery, used in the past in the repair of textile paraments, was also used to reconstruct losses in material.

One example of an object that demonstrates the harmfulness of repair interventions and their impact on the historical value of an asset is a chasuble from the collection of the Church of St. James in Więclawice. The chasuble was composed of two Renaissance fabrics: altembas from the third quarter of the fifteenth century, and smooth velvet found in the side parts of

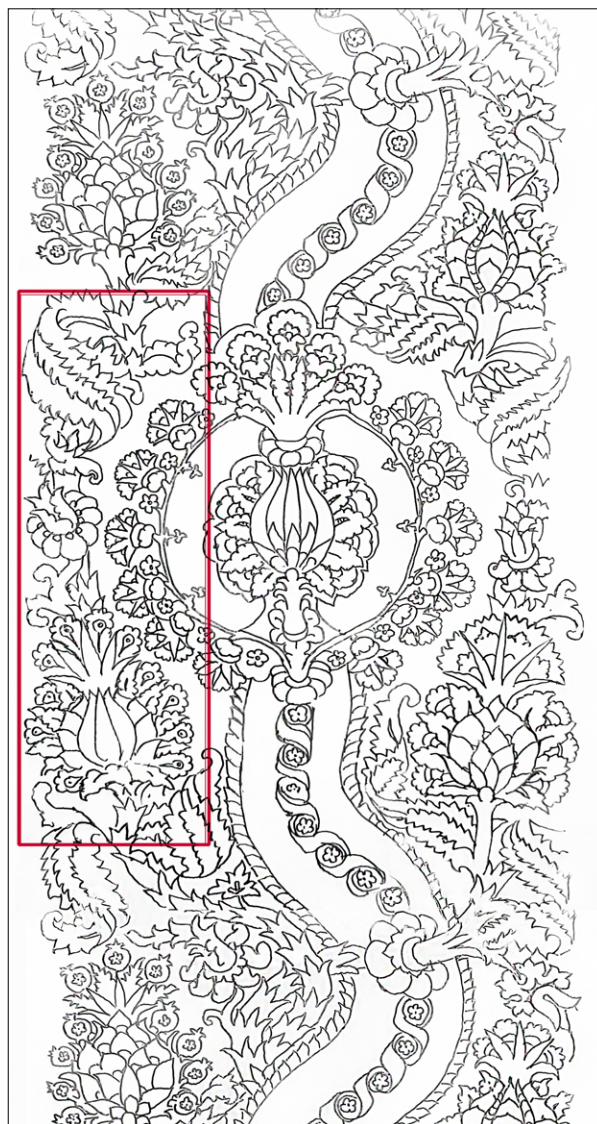

Ryc. 8. Fragment tkaniny z przedniej części ornatu ze zbiorów kościoła pw. św. Jakuba w Więclawicach (3. ćw. XV w.), widoczne dawne naprawy renesansowej tkaniny

Fig. 8. Fabric fragment from the front part of a chasuble from the collection of the Church of St. James in Więclawice (third quarter of the fifteenth century), former repairs to the Renaissance fabric are visible

Technika haftu, stosowana w przeszłości w działalności naprawczej paramentów tekstylnych, wykorzystywana była także do rekonstruowania ubytków materiału.

Przykładem obiektu, który ukazuje szkodliwość ingerencji naprawczych i ich wpływ na wartość historyczną zabytku, jest ornat ze zbiorów kościoła pw. św. Jakuba w Więclawicach. Ornat złożono z dwóch tkanin renesansowych: z altembasu z 3. ćwierci XV w. oraz gładkiego aksamitu występującego w bocznych partiach szaty (ryc. 8, 9). Pierwotne oględziny wskazywały na obecność w ornacie jednej cennej renesansowej tkaniny. Powodem błędnej identyfikacji były liczne ślady nawarstwiających się reperacji, szczególnie widoczne w przedniej części ornatu. Tkanina altembasowa została poddana głęboko ingerującym w strukturę tkaniny naprawom, które wykonano w technice haftu. W rezultacie na powierzchni kolumny przedniej części ornatu uzyskano deseń zarysowujący schematycznie, karykaturalnie wręcz, wzór tkaniny wszytej w tył obiektu. Brak analizy fragmentarycznie zachowanego wzoru altembasu podczas reperacji wpłynął na zniekształcenie

Ryc. 9. Rekonstrukcja wzoru tkaniny z przedniej części tego samego ornatu zasłoniętej wtórnymi przeszyciami (czerwoną ramką oznaczono fragment wzoru zachowany pod reperacjami); wyk. N. Krupa

Fig. 9. Reconstruction of the fabric pattern from the front part of the same chasuble obscured by secondary stitching (the red box indicates the fragment of the pattern preserved under the repairs); by N. Krupa

the robe (Fig. 8, 9). Initial inspection indicated the presence of a single valuable Renaissance fabric in the chasuble. The reason for the misidentification was the numerous traces of overlapping repairs, particularly visible in the front part of the chasuble. The altembas fabric underwent repairs that deeply interfered with the fabric's structure, made using embroidery. The result was a pattern on the surface of the column of the front of the chasuble, outlining, in a schematic, caricature-like manner, the pattern of the fabric sewn into the back. Failure to analyze the fragmentary pattern of the altembas during the repair contributed to the distortion of the original Renaissance fabric, the repair obscured the original pattern, and consequently

oryginalnej renesansowej tkaniny, naprawa przysłoniła oryginalny wzór, a w konsekwencji zamknęła drogę do badań nad datowaniem zabytku wpisanego do rejestru. Podczas konserwacji ornatu w 2020 r. zdecydowano komisyjnie o zdjęciu dawnych reperacji i oczom konserwatorów ukazała się oryginalna tkanina, co umożliwiło badania nad stylem włoskiego wzornictwa tekstylnego z przełomu XV i XVI w. Zasłonięta tkanina z przedniej części kolumny ornatu nie jest bowiem tym samym altembasem, co materia z tylnej kolumny. W ornat z Więclawic wmontowano dwie różne cenne tkaniny o pochodzeniu włoskim, z końca XV stulecia.

Przytoczony materiał badawczy stanowi jedynie skromny wybór z wielu zabiegów, jakim poddawano paramenty liturgiczne w przeszłości. Oceniając dawne reperacje paramentów, często widzimy dążność do przywrócenia i zachowania dawnego kształtu, formy przez usunięcie lub uzupełnienie różnych elementów zabytku, czasem także ponowne wykonanie niezachowanych partii. Próba wytyczenia granicy między restauracją a rekonstrukcją tekstyliów prowadzi do refleksji nad analizą wartości szat, które mogą uciepnieć w wyniku braku wnikliwych badań poprzedzających proces różnie rozumianej naprawy. Powierzchnowe analizy i wynikające z nich działania mające na celu utrzymanie dotychczasowej funkcji użytkowej obiektu często prowadzą do utraty wartości niematerialnych reprezentatywnych dla danego obiektu. Ważną kwestią jest zatem analiza wpływu przekształceń paramentów, dokonywanych w toku dziejów, na charakterystykę ich wartości.

Funkcja użytkowa szat wykorzystywanych w liturgii skutkowała często eksploatacją materialną tych zabytków i potrzebą zadbania o ponowną ich gotowość do zastosowania w ceremoniach. Niezbędne zabiegi naprawcze nie zawsze były wykonywane fachowo i właściwymi materiałami – stan szat oceniano powierzchownie, były one wielokrotnie przekształcane i naprawiane, częściowo rekonstruowane.

Podstawową zasadą etyczną towarzyszącą działalności konserwatorskiej jest ochrona autentyczności zabytku [Czerner 1974, s. 183]. Prawda i wiarygodność obiektu to cechy warunkujące właściwą percepcję i interpretację jego znaczenia. Powierzchnowe odczytanie cech materiału stanowiącego przedmiot analizy może doprowadzić do zanegowania wiarygodności przekazu wartości historycznej oraz integralności [Rouba 2008a, s. 43; Konserwacja dóbr kultury 2011]. Zabytkowe tkaniny dokumentują zdarzenia zaistniałe w przeszłości, ich analiza pozwala na odtworzenie faktów historycznych, poznanie stosunków społecznych czy handlowych. Dlatego drogą prowadzącą do ochrony zabytkowych materii jest zachowanie ich wraz z wartościami, które reprezentują, oraz gromadzenie informacji o zmianach, jakie zachodziły względem nich w przeszłości. Poznanie historii paramentów, ich znaczenia i roli, jaką odgrywały, oraz sposobów traktowania pozwala na prowadzenie badań, rekonstrukcję zdarzeń i wyciąganie wniosków.

closed the way for research into the dating of the listed asset. During the restoration of the chasuble in 2020, it was decided by commission to remove the old repairs, and to the eyes of the restorers the original fabric appeared, making it possible to study the style of Italian textile design of the late fifteenth and early sixteenth centuries. Indeed, the obscured fabric from the front of the chasuble column is not the same altembas as the fabric from the back column. Two different valuable fabrics of Italian origin, dating back to the late fifteenth century, have been incorporated into the chasuble from Więclawice.

The cited research material represents only a modest selection from the many procedures and treatments that liturgical paraments underwent in the past. When assessing historical parament repairs, we often see a desire to restore and preserve the old shape and form by removing or supplementing various elements of an asset, and sometimes also the recreation of the parts that had not survived. The attempt to draw a line between restoration and reconstruction of textiles leads to a reflection on the analysis of garment values, which may suffer as a result of the lack of thorough research preceding the process of variously understood repair. Superficial analyses and the resulting measures to maintain the existing use of an object often lead to the loss of intangible values that are representative of said object. It is therefore crucial to analyze the impact of parament modifications done throughout history on the characteristics of their values.

The use of the vestments used in the liturgy has often resulted in material wear of these assets and the need to ensure that they are ready for use again in ceremonies. Necessary repairs were not always carried out professionally and with the right materials—the condition of the garments was assessed superficially, they were repeatedly modified and repaired, and partially reconstructed.

The fundamental ethical principle that accompanies conservation is the protection of an object's authenticity [Czerner 1974, p. 183]. The truth and veracity of an object are the qualities that determine the correct perception and interpretation of its meaning. A superficial identification of the features of the material under analysis can lead to a negation of the veracity of the message of historical value and integrity [Rouba 2008a, p. 43; Konserwacja dóbr kultury 2011]. Historical textiles document events that occurred in the past, their analysis allows us to reconstruct historical facts, learn about social or commercial relations. Therefore, the way to protect historic matter is to preserve them together with the values they represent, and collect information on changes that affected them in the past. Learning about the history of paraments, their significance and the role they played, as well as how they were treated, makes it possible to conduct research, reconstruct events and draw conclusions.

The vast majority of historical vestments in use have undergone modifications. Changes to the layout

Zdecydowana większość historycznych szat liturgicznych znajdujących się w użyciu była poddawana przekształceniom. Modyfikacje układu i kroju paramentów poprzez dostosowanie do nowego stylu, panującej mody, miały decydujący wpływ na stan materiału badawczego, jakim dysponujemy. Widzimy dziś, jak wielkie szkody poczyniono w wielu zabytkach tekstylnych, przedkładając utrzymanie ich funkcji użytkowej nad autentyczność i integralność oraz wartości historyczną, artystyczną i naukową [Czyżewski 2005, s. 13–14].

Wpływ przekształceń zabytku na zbiór jego wartości

Poziom artystyczno-estetyczny rekonstruowanego zabytku zależy od zdolności wykonawcy, studiów nad stylem i manierą epoki lub twórcy oryginalnego dzieła. W utrzymaniu prawidłowego odczytania wartości historycznej i naukowej może pomóc znajomość techniki wykonania, technologii surowców czy kontekstu, w jakim pierwotnie występował obiekt.

Wtórne stosowanie haftu do wyeksponowania istotnych części kompozycji wynika często z braku świadomości, w jakiej technice powstał reperowany obiekt. Można tu przytoczyć renesansową kompozycję z welum z katedry na Wawelu. Opisane naprawy aksamitu ciętego, utkanego na krośnie, ingerowały w autentyczność techniki wykonania materii. Zastosowane ściegi mocno kontrastowały ze śladowo zachowanymi partiami oryginalnej włoskiej tkaniny, a zastosowana wtórnie technika konkurowała z naznaczoną piętnem czasu wrażliwą strukturą oryginalnej tkaniny. Należy uwzględnić także zdolności wykonawcy naprawy, które mają duży wpływ na analizę kompozycji wzoru, a tym samym na wartości artystyczne tkaniny. W wypadku ornatu z Wolbromia wprowadzenie ściegów naprawczych wzmacniających kolorystykę płaszcza Matki Boskiej prawdopodobnie miało wyeksponować kształt dominującej w pretekście sceny. Intensyfikacja reparaacji zaburzyła jednak interpretację kształtu ufaldowań płaszcza Matki Boskiej, pozbawiając przedstawienie pierwotnych walorów artystycznych stanowiących podstawę analizy porównawczej i datowania zabytku⁵.

Nadmierne upodobanie do podkreślania działalności restauratorskiej jest wyrazem fałszywego przekonania, że obiektom tekstylnym należy przywracać „pierwotne piękno”. Wielokrotnie wiąże się to z negatywnymi konsekwencjami dla zabytku, czego przykładem jest zasłanianie ubytków lub przetrącanie fragmentów oryginału haftem lub usuwanie oryginalnych partii ściegów osłabionego i spłowiałego haftu, by zastąpić je nowymi. Uzupełnienia wtórnie wykonane niemi o żywej kolorystyce, jak w wypadku ornatu z Trzemeśni, ingerują w wartość artystyczną i wiarygodność przekazu. Liczne działania naprawcze nie są poparte badaniami obiektu, próbą interpretacji czy zrozumienia wartości zabytku, a prace właściwe opierają się na powierzchownej obserwacji pozbawionej profesjonalnej analizy [Kruszyński

and cut of the parament by adapting to a new style, the prevailing fashion, had a decisive impact on the state of the research material at our disposal. We can see today how much damage has been done to many textile assets, as a result of prioritizing the maintenance of their usability over their authenticity and integrity, and historical, artistic and academic values [Czyżewski 2005, pp. 13–14].

The impact of a heritage asset's modification on its value set

The artistic and aesthetic level of the reconstructed asset depends on the ability of the person performing the reconstruction, the study of the style and manner of the era or the author of the original work. Maintaining the correct identification of historic and academic value can be aided by familiarity with the production technique, material technology or context in which the object had originally existed.

The secondary use of embroidery to highlight important parts of a composition is often due to a lack of awareness of what technique was used to create the object. A Renaissance composition with velum from the Wawel Cathedral can be cited here. The repairs of cut velvet, woven on a loom, interfered with the authenticity of the matter's production technique. The stitches used contrasted sharply with the vestigially preserved parts of the original Italian fabric, and the technique used later competed with the sensitive structure of the original fabric, marked by time. It is also necessary to consider the ability of the person performing the repairs, which significantly affect the pattern composition analysis and thus the artistic values of the fabric. In the case of the chasuble from Wolbrom, the introduction of repair stitches to enhance the colors of the Virgin Mary's mantle was probably intended to expose the shape of the dominant scene in the orphrey. However, the intensification of the repairs disturbed the interpretation of the shape of the folds of the Virgin Mary's mantle, depriving the depiction of its original artistic qualities that are the basis for comparative analysis and dating of the object.⁵

The excessive preference for highlighting restoration is an expression of the false belief that textile objects should be restored to their “original beauty.” This often involves negative consequences for the heritage asset itself, as exemplified by the obscuring of damage or abrasions of the original using embroidery or the removal of the original parts of stitches of the weakened or faded embroidery to replace them. Secondary additions made with vividly colored threads, as in the case of the chasuble from Trzemeśnia, interfere with the artistic value and veracity of the message. Numerous reparatory measures are not supported by investigating the asset, an attempt to interpret or understand its values, and the work proper is based on superficial observation that lacks professional analysis [Kruszyński 1932, pp. 61–63; Krupa 2021a,

1932, s. 61–63; Krupa 2021a, s. 103–104; Kalfas 2017, s. 24–26; Andrzejewska 2018, s. 42 n.].

O walorach artystycznych wzoru tkaniny czy kompozycji szaty decydują styl, technika, dobór materiałów dekoracyjnych, takich jak nici metalowe czy barwne wątki, aplikacje. Na doznania estetyczne odbiorcy oddziałuje także związek konkretnych detali kompozycji z otoczeniem, gdzie każdy odcień, rodzaj zastosowanego motywu, podporządkowuje się całościowej wizji zamierzonego wzoru. Zmiany w tym zakresie, poprzez stosowanie nieodwracalnych zabiegów ingerujących w oryginalny zamysł wykonawcy, na przykład poprzez wycinanie konkretnych elementów kompozycji i wszywanie ich na inne tła, przyczyniają się do pozbawienia zabytku wartości artystycznej, historycznej i naukowej. Opisana naprawa ornatu z Korzkwi jest przykładem takiego traktowania zabytku. Z zestawionych elementów powstaje bowiem nowy obiekt będący nośnikiem nowych walorów, reprezentujący nową historię. Powstała kompozycja jest dziełem odbiegającym od zamiaru pierwotnego wykonawcy, a odrestaurowany obiekt, poprzez nadanie mu nowej formy, traci szansę na poprawne opracowanie naukowe.

Wspomniane zabiegi agresywnie ingerowały w strukturę oryginalnych tkanin. Zahaftowywanie przetarć czy ubytków nie niweczyło jednak szans na przywrócenie pierwotnego stanu obiektu. Wycinanie fragmentów tkaniny z oryginalnej materii jest natomiast zabiegiem nieodwracalnym. Kompozycja wzoru tkaniny została pozbawiana wszystkich swoich wartości, stając się częścią nowego układu dekoracyjnego i nośnikiem nowych walorów. Kwerendy zbiorów archiwalnych wykazują, jak liczne zabytki tekstylne znikają z kart inwentarzy, a na ich miejscu pojawiają się nowe obiekty. Jeżeli oryginalna szata była sygnowana herbem, miała określoną atrybucję, może wyróżniającą się ikonografią pozwalającą zidentyfikować ją w źródłach, jesteśmy w stanie dociec, jakie zmiany i w jakim czasie w niej nastąpiły. Jeśli jednak paramentom brakuje cech szczególnych, to przekształcenia zachodzące w przeszłości, pozbawione dokumentacji, powodują, że zrywa się ciągłość przekazu historycznego, co wpływa na zubożenie wartości autentyczności.

Obiekt będący świadkiem ważnych wydarzeń historycznych: politycznych, społecznych czy religijnych staje się w oczach odbiorcy częścią historii, dokumentem przeszłości. Odczytywana wartość historyczna może być wynikiem szybkiej oceny poprzez identyfikację oznakowania obiektów sygnaturami fundatorów, znacznie częściej jednak analiza wymaga dłuższych badań, kwerendy źródeł, poszukiwań analogii czy wykonania badań pozwalających na potwierdzenie autentyczności materiału. Działania te wiążą się z pracą z obiektem, a wiarygodna analiza skutkująca wypełnieniem luk w ciągu zdarzeń historycznych będzie możliwa wówczas, gdy obcuje się z oryginałem, choćby fragmentarycznie zachowanym.

Na przykładzie ornatu z Więclawic można założyć, że przekształcenia obiektu, uzupełnienia es-

pp. 103–104; Kalfas 2017, pp. 24–26; Andrzejewska 2018, p. 42 et seq.].

The artistic qualities of a fabric pattern or robe composition are determined by style, technique, the choice of decorative materials, such as metal threads or colorful weft, appliqués. The aesthetic experience of the viewer is also influenced by the relationship of specific details of the composition with their setting, where each shade, the type of motif used, is subordinated to the overall vision of the intended design. Changes in this regard, through the use of irreversible treatments that interfere with the original intention of the author, for example, by cutting out specific elements of the composition and sewing them onto other backgrounds, contribute to depriving the heritage asset of its artistic, historical and academic value. The repair of the chasuble from Korzkiew described earlier is an example of such treatment. The combination of elements led to the creation of a new object, a carrier of new qualities, that represents a new history. The resulting composition is a work that deviates from the intent of the original author, and the restored object, by being given a new form, loses its chances for correct academic study.

The aforementioned treatments aggressively interfered with the structure of the original fabrics. However, the over-embroidery of abrasions or damage did not nullify the chance of restoring the object to its original condition. Cutting out pieces of fabric from the original material, on the other hand, is an irreversible procedure. The composition of the fabric pattern has been stripped of all its values, becoming part of a new decorative layout and a carrier of new qualities. Archival collection queries indicate that numerous textile cultural assets are disappearing from inventory sheets, and new objects replace them. If an original robe had marked with a coat of arms, had a specific attribution, perhaps a distinctive iconography that could identify it in sources, then we can identify what changes were made and in what period. However, if the parament lacks easily identifiable features, then the modifications done in the past without documentation mean that a continuity of historical testimony is severed, which decreases the value of authenticity.

An object that witnessed significant historic events: political, social or religious, becomes in our eyes a part of history, a document of the past. The historical value that is identified may be the result of a quick assessment by identifying the marking of objects with the signatures of their founders, but much more often the analysis requires longer research, a search for sources, a search for analogies or performing tests to confirm the authenticity of the material. These activities involve working with the object, and a reliable analysis resulting in filling in the gaps in the sequence of historical events can be made possible when one interacts with the original, even if fragmentarily preserved.

Using the example of the chasuble from Więclawice, it can be noted that its modifications, aesthetic ad-

tetyczne, zasłonięcie oryginalnych partii materiału zabytkowego czy wręcz składanie nowych obiektów z fragmentów innych powoduje, że zatracą się ślady mogące wielokrotnie doprowadzić do ustalenia faktów i odtworzenia historii obiektu. Zabytkom pozbawionym wartości historycznej i artystycznej grozi ryzyko utraty także cech predysponujących je do analiz na polu naukowym jako materiał porównawczy do badań nad stylem, kompozycją, warsztatem produkcji, kontaktami handlowymi czy wpływami kulturowymi.

Opieka nad obiektem o wartości historycznej to trudne i odpowiedzialne zadanie dzisiejszych czasów, uwzględniające potrzeby społeczne otoczenia [Szymygin 2015, s. 5; Rouba 2008b, s. 57–78; Gawlicki 2014, s. 130–133; Murzyn-Kupisz 2010, s. 25–28; Krupa 2023, s. 402]. Do jednych bardziej będzie przemawiał obiekt naznaczony piętnem czasu, gdzie każda rysa będzie świadczyć o wartości historycznej zabytku. Inni zrozumieją walory obiektu, dopiero gdy zwizualizują sobie jego pierwotny kształt, odkryją „pierwotne piękno”. Ocena wpływu dawnych działań na wartości obiektu wiąże się z dostrzeżeniem granicy ingerencji naprawczych w strukturę zabytku. Wybory, jakich dokonują konserwatorzy, opierają się na przygotowaniu merytorycznym, doświadczeniu i zasadach etycznych czy dyskusjach na komisjach konserwatorskich. Problem dotyczy jednak narastającej potrzeby spełniania różnych oczekiwań społecznych, projektowych, czasowych, które nierzadko kłócą się z podstawami działalności konserwatorskiej, ingerując w charakter prac.

Naprawy, przekształcenia wykonane przed laty, ingerując w strukturę tkanin, pozbawiały je wartości historycznych, artystycznych czy naukowych, lecz obiekt poddany reperaturze dokumentuje także pewne dawne sposoby sprawowania opieki nad zbiorami wedle tradycji czy przepisów kościelnych, o których to sposobach dowiadujemy się, badając historię napraw i działalności warsztatów konserwatorskich funkcjonujących w przeszłości.

Dyskusja

Identyfikacja oraz interpretacja nośników wartości w obiekcie ma istotny wpływ na podjęcie decyzji o wyborze właściwego postępowania konserwatorskiego. Konsekwencje nierzetelnie wykonanej oceny obiektu pod kątem reprezentowanych wartości wpływały na zmiany wyglądu tekstyliów, ich kolorystykę, kompozycję, zastosowane materiały naprawcze. Przekształcenia zaistniałe w przeszłości w wyniku reperatury nierzadko były tak duże, że dziś pojawiają się wątpliwości co do datowania obiektu. Ingerencje restauratorskie podejmowane były bowiem względem paramentów liturgicznych pochopnie, bez przeprowadzenia badań, a nieodwracalność zastosowanych działań naprawczych skutkowałą pozbawieniem zabytku wartości autentyczności. Projekt konserwatorski wynika z dogłębnej analizy struktury zabytku, wartości, których obiekt jest nośnikiem, czy rozpoznania przyczyn zniszczenia. Kwerenda i bada-

ditions, the covering up original parts of the historical material or even assembling new objects from fragments of others causes traces that can repeatedly lead to the establishment of facts and reconstruction of the object's history to be lost. Heritage assets devoid of historical and artistic value run the risk of also losing features that predispose them to analysis in the research field as comparative material for the study of style, composition, production workmanship, trade contacts or cultural influences.

Preserving an object of historical value is our times' difficult and responsible task, one that accounts for the societal needs of the public [Szymygin 2015, p. 5; Rouba 2008b, pp. 57–78; Gawlicki 2014, pp. 130–133; Murzyn-Kupisz 2010, pp. 25–28; Krupa 2023, p. 402]. To some, an object marked by time will be seen as more significant, where every scratch testifies to the asset's historical value. Others will understand the qualities of the object only when they visualize its original shape, discovering the “original beauty.” Evaluating the impact of past activities on an object's values is tied to identifying the line of reparatory interference into its structure. The choices that conservators make are based on substantive preparation, experience and ethical principles or discussions during conservation commission proceedings. However, the problem concerns the growing need to meet various social, design, and time expectations, which are often at odds with the fundamentals of conservation, interfering with the nature of the work.

Repairs and modifications made years ago, by interfering with the structure of fabrics, have stripped them of historical, artistic or academic value, but a repaired object also documents the historic methods of maintaining collections as per church traditions or regulations, and we gain insight into these methods by investigating the history of repairs and the operation of conservation workshops that operated in the past.

Discussion

Identifying and interpreting the carriers of values in an object has a significant impact on deciding on the appropriate conservation procedure. The consequences of an unduly performed assessment of the object in terms of the values it represents affected changes in the appearance of the textiles, their colors, composition, and the repair materials used. The modifications made in the past as a result of repair were often so significant that they resulted in doubt as to the dating of certain objects. This is because restoration interventions were undertaken with regard to liturgical paraments hastily, without research, and the irreversibility of the repair measures had the effect of depriving the monument of its authenticity value. The conservation design documentation results from an in-depth analysis of the structure of an asset, the values that it carries, or the recognition of the caus-

nia przedkonserwatorskie pozwalają rzetelnie poznać obiekt, odtworzyć jego historię, odczytać udokumentowane informacje [Mirek 2011, s. 49; Fortuna-Marek 2015, s. 53, 148–149; Krupa 2023, s. 396].

Utrata wartości zabytkowych wielu paramentów jest konsekwencją gromadzenia w skarbcach kościelnych znacznej liczby tekstyliów, których podstawowym celem w przeszłości było wykorzystanie w liturgii. Szybkie zużywanie się szat uniemożliwiało prowadzenie nadzoru nad ich przekształceniami. Tym sposobem liczne zbiory paramentów uległy w przeszłości ingerencjom naprawczym i niejednokrotnie traciły one walory artystyczne, historyczne i naukowe.

Krytyczny przegląd zabiegów konserwatorskich podejmowanych w przeszłości względem paramentów liturgicznych daje nam dziś podstawę do przemyśleń, wyciągnięcia wniosków i w konsekwencji do poszukiwania właściwego sposobu postępowania. Zgłębiając jednak podstawy i przyczyny różnych, nie zawsze poprawnie przeprowadzonych prac, dochodzimy do wniosku, że to właśnie te działania pozwoliły obiektom przetrwać do dziś. Brak możliwości zastosowania paramentów tekstylnych w liturgii, zgodnie z różnie interpretowanymi wytycznymi liturgicznymi, prowadził w przeszłości do ich wyrwania z kontekstu poprzez przekazywanie innym parafiom, przekształcania, demontaż, przesycia czy nawet ich dematerializację i znikanie z kart inwentarzy. Rozszerzone badania ukazują także sposób, w jaki w przeszłości rozumiano pojęcie opieki nad tekstyliami liturgicznymi, wskazują też, które klasztory czy świeckie warsztaty specjalizowały się w działalności naprawczej. Ocena stanu zachowanych do dzisiaj historycznych paramentów stanowi prezentację tego, jak wyglądała moda, tradycja czy przepisy kościelne dyktujące konieczność przeprowadzenia zmian w kroju szat, co tłumaczy przeprowadzone działania mające decydujący wpływ na tkaniny, które przetrwały w skarbcach i zakrystiach kościelnych.

Nadrzędnymi wartościami obiektów zabytkowych są wartość historyczna, wartość artystyczna i wartość naukowa, ponadto autentyczność, integralność czy czytelność przekazu historycznego [Pawłowska 2002, s. 43; Rouba 2008a, s. 40; Szmygin 2011, s. 77–78; Gawlicki 2014, s. 130–133].

Zachowane do dzisiaj tekstylia są zapisem upływającego czasu – zapis ten ma formę uszkodzeń, śladów użytkowania czy nawarstwień będących wynikiem dawnych działań naprawczych. Powracając do celu opracowania związanego z oceną wpływu ingerencji naprawczych na wartości obiektów, należy uznać, że wnioski są uzależnione od kontekstu, w tym funkcji użytkowej obiektów pełnionej w przeszłości. Z jednej strony zaistnienie dawnych reperacji było wynikiem pewnych decyzji związanych z koniecznością utrzymania pierwotnej funkcji paramentów, z drugiej – brak tych działań mógłby doprowadzić do odsunięcia zniszczonych szat z użytku, a w konsekwencji do ich utracenia.

Na sposób traktowania zabytków tekstylnych wpływ miały czynniki wynikające z przepisów, tradycji, błędów

of damage. Queries and pre-conservation research allow us to reliably gain insight into the object, reconstruct its history, and read documented information [Mirek 2011, p. 49; Fortuna-Marek 2015, pp. 53, 148–149; Krupa 2023, p. 396].

The loss of the heritage values of many paraments is a consequence of the accumulation in church treasures of a large number of textiles whose primary purpose in the past was use in the liturgy. The quick accumulation of wear and tear of the robes made it impossible to supervise their modification. Thus, numerous collections of paraments have undergone reparatory interference in the past and have often lost their artistic, historical and academic value.

Today, a critical review of conservation treatments undertaken in the past with regard to liturgical paraments gives us a basis for reflection, drawing conclusions and, consequently, seeking the right course of action. However, investigating the fundamentals and causes of certain works, which had not always been done correctly, we can conclude that it is these actions that allowed the heritage assets to survive into the present. The inability to use a textile parament in the liturgy, according to variously interpreted liturgical guidelines, has in the past led to them being taken out of their original context via transfer to other parishes, transformation, dismantlement, resewing, or even dematerialization and disappearance from inventory sheets. Expanded research has also found how the concept of maintaining liturgical textiles was understood in the past, and indicates which monasteries or lay workshops specialized in their repair. The assessment of the condition of historical paraments preserved to this day is a presentation of how fashion, tradition or church regulations dictated the need to carry out changes in the cut of vestments, which explains actions that had a decisive impact on the fabrics that survive in church vaults and sacristies.

The major values of historic assets are historical value, artistic value and academic value, as well as authenticity, integrity and clarity of historical testimony [Pawłowska 2002, p. 43; Rouba 2008a, p. 40; Szmygin 2011, pp. 77–78; Gawlicki 2014, pp. 130–133].

Textiles preserved to this day are a record of the passage of time—this record takes the form of damage, traces of use or layering resulting from past repair efforts. Returning to the purpose of this study, namely assessing the impact of reparatory interventions on the values of heritage assets, it should be acknowledged that the conclusions depend on the context, including the objects' past use. On the one hand, the occurrence of the old repairs was the result of certain decisions related to the need to maintain the original function of the parament, on the other, the absence of these actions could lead to the removal of damaged vestments from use, and consequently their loss.

The treatment of textile heritage assets has been influenced by factors arising from regulations, tradition, human error or social expectations. However, it

ludzkich czy oczekiwań społecznych. Trudno jednak zarzucić wykonawcom dawnych napraw, także tych niefachowych, że nie kierowali się troską, wykonując swoją pracę.

Stan zachowanych do dzisiaj paramentów tekstylnych nie zawsze wynika z właściwie rozumianych ustawowych zasad opieki nad zbiorami. Perspektywą do dalszych badań nad paramentami liturgicznymi powinna być prewencja, która jest podstawą zachowania zabytków dla przyszłych pokoleń, w zbiorach gromadzonych w zasobach kościelnych. Brak stałej profilaktyki, przewidywania ryzyka wystąpienia różnych zagrożeń, powoduje, że działalność zachowawcza przestaje być skuteczna, a zabiegi ingerujące w strukturę obiektu stają się koniecznością. Ochrona zabytku, w tym także konserwacja, musi być poprzedzona dogłębnym zrozumieniem zawartego w nim przekazu historycznego, określeniem, jakich informacji obiekt jest nośnikiem i która z nich ma wartość podstawową, a która wtórną, a także jaka jest rola tego obiektu w zespole, kontekście, w obszarze, na którym się znajduje. Tylko w ten sposób, kierując się indywidualnym podejściem do każdego obiektu i zasadami etyki, można określić właściwy sposób postępowania.

is hard to accuse those who made the historical repairs, including the unprofessional ones, of not being guided by care when doing their work.

The condition of the textile paraments preserved to this day is not always due to properly understood statutory principles of collection maintenance. The perspective for further research on liturgical paraments should be prevention, which is the basis for preserving heritage assets for future generations, gathered in church collections. The lack of ongoing prevention, foreseeing the risks of possible threats, means that conservation ceases to be effective, and procedures that interfere with an object's structure become a necessity. The protection of a heritage asset, including conservation, must be preceded by a thorough understanding of the historical message contained in it, determining what information the object carries and which of it is of primary and secondary value, as well as what role the object plays in its ensemble, the context, the area in which it is located. Only in this way, guided by a case-by-case approach to each object and ethical principles, can the right course of action be determined.

Przypisy

- ¹ Rozpoznanie stanu zachowania tekstyliów liturgicznych z wyposażenia krakowskich kościołów i klasztorów zostało zrealizowane w ramach projektu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie finansowanego z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki: „Wykonanie interdyscyplinarnej bazy danych dokumentującej jedwabne tkaniny z zasobów kościelnych Krakowa z czasów od XV do końca XVII wieku w oparciu o inwentaryzację i digitalizację danych w latach 2015–2021”, główny wykonawca dr Natalia Krupa. Wiedzę o stanie paramentów liturgicznych w zbiorach kościołów diecezji zgromadzono podczas prac konserwatorskich Pracowni Badań i Konserwacji Tkanin UPJPII w Krakowie.
- ² Jak pisze Anna Markiewicz, decyzje te zyskiwały akceptację jako wyraz należycie sprawowanej opieki: „Przeclaw Niewiarowski dał się poznać jako zapobiegliwy gospodarz, dbający o naprawę i ponowne wykorzystanie sfatygowanych i wysłużonych szat liturgicznych, co zaowocowało licznymi przeróbkami starszych ornatów. Przykładem może być sprawienie przez tegoż przeora nowej, haftowanej złotem i srebrem kolumny do altembasowego ornatu przekazanego klasztorowi przez rodzinę Tęczyńskich, a więc szaty liturgicznej o zapewne jeszcze średniowiecznej proveniencji” [Markiewicz 2022, s. 61–62].
- ³ Altembas – tkanina z grupy aksamitów o wzorze utworzonym z okrywy włókiennej ciętej na dwóch lub kilku wysokościach, często z metalowymi wątkami ozdobnymi. Altembas wykonywano w XV–XVII w. we Włoszech i w Turcji. Wykorzystywano go do szycia kosztownych strojów świeckich i szat liturgicznych [Michałowska 2006, s. 15].
- ⁴ Wyniki badań wykonanych przez dr hab. inż. Katarzynę Lech [2017, s. 312–313, 322] przy wykorzystaniu HPLC-UV-Vis-ESI MS/MS wskazują, że nie tylko welum, ale cały komplet szat był w przeszłości kilkakrotnie farbowany i podbarwiany barwnikami syntetycznymi.

Footnotes

- ¹ Identification of the state of preservation of liturgical textiles from Cracow's churches and monasteries was carried out as part of a project by the Pontifical University of John Paul II in Cracow, funded by the National Program for the Development of the Humanities: “Creation of an interdisciplinary database documenting silk textiles from the ecclesial stock of Cracow from the fifteenth to the end of the seventeenth century based on inventory and data digitization in 2015–2021,” main contractor: Doctor Natalia Krupa. Insight into the condition liturgical paraments in the collection of the diocese's churches was collected during conservation work by the UPJPII Laboratory of Research and Conservation of Historic Textiles in Cracow.
- ² As Anna Markiewicz writes, these decisions were gaining acceptance as an expression of duly administered care: “Przeclaw Niewiarowski came to be known as a foresighted steward, who took care to repair and reuse worn and frayed liturgical vestments, which resulted in numerous alterations to older chasubles. One example of this is the addition by the same prior of a new gold and silver embroidered column for the altembas chasuble given to the monastery by the Tęczyński family, and thus a liturgical vestment that was possibly of medieval origin” [Markiewicz 2022, pp. 61–62].
- ³ Altembas – a fabric from the velvet group, with a pattern formed of pile cut in two or more levels, often with decorative metal wefts. Altembas was made in between from the fifteenth through the seventeenth centuries in Italy and Turkey. It was used to sew expensive secular garments and liturgical vestments [Michałowska 2006, p. 15].
- ⁴ The results of a study by Doctor Katarzyna Lech [2017, pp. 312–313, 322] using HPLC-UV-Vis-ESI MS/MS indicate that not only the velum, but the entire set of robes had been dyed and colored several times in the past with synthetic dyes.

⁵ Podczas konserwacji obiektu w 2015 r. usunięto dawne naprawy, odkrywając oryginalnie zachowane ściegi i rysunek kompozycji figuralnej, co zawarto w dokumentacji konserwatorskiej „Dokumentacja prac konserwatorskich. Ornat z gotycką pretekstą ze zbiorów kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wolbromiu” autorstwa Natalii Krupa.

⁵ During the conservation of the object in 2015, the old repairs were reversed, uncovering the original surviving stitches and the drawing of the figural composition, as included in the conservation documentation “Dokumentacja prac konserwatorskich. Ornat z gotycką pretekstą ze zbiorów kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wolbromiu” by Natalia Krupa.

Bibliografia / References

Opracowania / Secondary sources

- Andrzejewska Ewa, *Skarby z dawnej zakrystii. Zabytkowe szaty liturgiczne z sanktuarium św. Józefa w Kaliszu*, Kalisz 2018.
- Bender Agnieszka, *Wtórne wykorzystanie wzorzystych tkanin jedwabnych i haftowanych w szatach liturgicznych w XVII–XVIII wieku. Recykling w rzemiośle artystycznym*, [w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 11: *Tradycja i innowacja w sztuce nowożytnej*, red. Irena Rolska, Krzysztof Gombin, Lublin 2012.
- Bender Agnieszka, *Wzorzyste włoskie tkaniny jedwabne z polskimi herbami w XVI i XVII wieku*, [w:] *Pod niebem Północy. Z dziejów polsko-włoskich związków artystycznych*, red. Piotr Kondraciuk, Zamość 2010.
- Biedrońska-Słota Beata, *Zabytkowe szaty liturgiczne przechowywane w kościołach i muzeach*, [w:] *Tekstylii w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja, konserwacja, przechowywanie*, red. Helena Hryszko, Anna Kwaśnik-Gliwińska, Monika Stachurska, Warszawa 2013.
- Czerner Olgierd, *Wartość autentyzmu w zabytkach*, „Ochrona Zabytków” 1974, t. XXVII, nr 3.
- Czyżewski Krzysztof J., „More Romano”. O nowym stylu szat liturgicznych po Soborze Trydenckim na przykładzie paramentów katedry krakowskiej, [w:] *Haftowane szaty liturgiczne a tradycja kościoła. Teksty referatów wygłoszonych podczas sesji naukowej 8 czerwca 2005*, Kraków 2005.
- Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966–1998)*, red. Czesław Krakowiak, Leszek Adamowicz, Lublin 1999.
- Fortuna-Marek Anna, *Analiza zagrożeń w planach zarządzania dobrami kulturowymi światowego dziedzictwa*, [w:] *Wybrane zagadnienia zarządzania dobrami UNESCO w Polsce*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2015.
- Gawlicki Marcin, *Funkcja zabytku – wyznacznik wartości czy pole konfliktów?*, [w:] *Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2014.
- Golonka Jan, *Szaty liturgiczne w czynnościach kultu Bożego. Kilka uwag w związku z badaniami nad zbiorem jasnogórskim*, [w:] *Tekstylii w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja, konserwacja, przechowywanie*, red. Helena Hryszko, Anna Kwaśnik-Gliwińska, Monika Stachurska, Warszawa 2013.
- Hryszko Helena, *Problematyka przekształceń paramentów liturgicznych*, [w:] *Tekstylii w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja, konserwacja, przechowywanie*, red. Helena Hryszko, Anna Kwaśnik-Gliwińska, Monika Stachurska, Warszawa 2013.
- Kalfas Barbara, *W trosce o narodowe dziedzictwo. Historia konserwacji tkanin ze skarbca katedry na Wawelu*, [w:] *Konserwacja tkanin ze skarbca katedry na Wawelu dawniej i dziś*, red. Barbara Kalfas, Magdalena Naruszewicz, Natalia Krupa, Kraków 2017.
- Krupa Natalia, *Konserwacja jedwabnego obicia ze ścian kapitułarza Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej – strategia zarządzania projektem ochrony*, [w:] *Studia z dziejów katedry na Wawelu*, red. Ewelina Zych, Kraków 2023.
- Krupa Natalia, *Stan zachowania i przebieg konserwacji jedwabnego obicia ze ścian kapitułarza Krakowskiej Kapituły Katedralnej*, [w:] *Tkaniny obiciowe ze ścian kapitułarza Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej. Historia, konserwacja i dokumentacja*, red. Natalia Krupa, Kraków 2021a.
- Krupa Natalia, *Tkaniny zabytkowe z okresu od XV do XVII wieku ze zbiorów krakowskich kościołów i klasztorów*, t. 1, Kraków 2021b.
- Krupa Natalia, *Włoskie tkaniny aksamitne z XV i XVI wieku w zabytkowych tekstyliach ze skarbca katedry na Wawelu*, Kraków 2013.
- Kruszyński Tadeusz, *O naprawianiu starych tkanin kościelnych*, [w:] *O polskiej sztuce religijnej*, red. Jerzy Langman, Katowice 1932.
- Kruszyński Tadeusz, *Ornat Piotra Kmity i ołtarz św. Antoniego fundacji Kmitów w katedrze wawelskiej*, Kraków 1930.
- Lech Katarzyna, *Współczesne spojrzenie na XV-wieczny ornat. Wstępna identyfikacja barwników za pomocą HPLC-UV-Vis-ESI MS/MS*, [w:] *Konserwacja tkanin ze skarbca katedry na Wawelu dawniej i dziś*, red. Barbara Kalfas, Magdalena Naruszewicz, Natalia Krupa, Kraków 2017.
- Markiewicz Anna, „DEI AUXILIO ET MUNIFICENTIA BENEFactorum”. Kilka uwag o działalności fundacyjnej przeorów klasztoru Dominikanów w Krakowie w XVII wieku, „Rocznik Krakowski” 2022, t. LXXXVIII.
- Michałowska Marta, *Leksykon włókiennictwa*, Warszawa 2006.
- Mirek Zbigniew, *Monitoring miejsc światowego dziedzictwa*, [w:] *Wyjątkowa uniwersalna wartość a monitoring dóbr światowego dziedzictwa. Podsumowanie projektu: Doskonalenie systemów ochrony i zarządzania dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – opracowanie deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości i wskaźników monitoringu na podstawie doświadczeń*

- Norwegii i Polski, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2011.
- Murzyn-Kupisz Monika, *Barbarzyńca w ogrodzie? Dziedzictwo kulturowe widziane z perspektywy ekonomii*, „Zarządzanie Publiczne” 2010, nr 3 (13).
- Nowowiejski Antoni Julian, *Wykład liturgii Kościoła katolickiego*, t. 2, cz. 1: *O środkach rozwinięcia kultu*, Warszawa 1902.
- Pasierb Janusz Stanisław, *Ochrona zabytków sztuki kościelnej*, Warszawa 2001.
- Pawłowska Krystyna, *O wartości zabytków*, [w:] *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja społeczna*, red. Krystyna Pawłowska, Magdalena Swaryczewska, Kraków 2002.
- Piccolo Paci Sara, *Storia delle vesti liturgiche. Forma, immagine e funzione*, Milano 2008.
- Piwocka Magdalena, *O tkaninach, które zdobią i znaczą*, [w:] *Tekstylia w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja, konserwacja, przechowywanie*, red. Helena Hryszko, Anna Kwaśnik-Gliwińska, Monika Stachurska, Warszawa 2013.
- Rouba Bogumiła J., *Autentyczność i integralność zabytków*, „Ochrona Zabytków” 2008a, nr 4.
- Rouba Bogumiła J., *Projektowanie konserwatorskie*, „Ochrona Zabytków” 2008b, nr 1.
- Siwek Andrzej, *Monitoring zabytków w kontekście zarządzania miejscem światowego dziedzictwa*, [w:] *Wybrane zagadnienia zarządzania dobrami UNESCO w Polsce*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2015.
- Skrzydłewska Beata, *Ochrona zabytków sztuki kościelnej na podstawie dokumentów kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1997, t. 67.
- Stachurska Monika, *Średniowieczna estetyka proporcji jako wyznacznik założeń prac konserwatorskich przy późnogotyckiej haftowanej pretekście ornatu ze skarbca jasnogórskiego*, „Architecturae et Artibus” 2016, t. 8, nr 4.
- Szmygin Bogusław, *Słowo wstępne*, [w:] *Wybrane zagadnienia zarządzania dobrami UNESCO w Polsce*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2015.
- Szmygin Bogusław, *Wskaźniki w monitoringu dóbr światowego dziedzictwa*, [w:] *Wyjątkowa uniwersalna wartość a monitoring dóbr światowego dziedzictwa. Podsumowanie projektu: Doskonalenie systemów ochrony i zarządzania dobrami wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – opracowanie deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości i wskaźników monitoringu na podstawie doświadczeń Norwegii i Polski*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2011.
- Taszycka Maria, *Włoskie jedwabne tkaniny odzieżowe w Polsce w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971.
- Urban Jacek, *Katedra na Wawelu po 1918 r.*, Kraków 2008.
- Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2012.
- Zieliński Chwalisław, *Sztuka sakralna*, Poznań–Warszawa–Lublin 1960.

Dokumentacja / Documentation

Krupa Natalia, „Dokumentacja prac konserwatorskich. Ornat z gotyką pretekstą ze zbiorów kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wolbromiu”, Kraków 2015.

Normy / Standards

Konserwacja dóbr kultury. Ogólne terminy i definicje, PN EN 15898:2011 P.

Streszczenie

Celem artykułu jest charakterystyka wpływu przekształceń paramentów tekstylnych na ocenę wartości zabytku i jakości przekazu historycznego. Szaty liturgiczne zgromadzone w skarbcach i zakrystiach kościelnych obrazują różnorodne przemiany stylowe zachodzące we wzornictwie tekstylnym w ciągu wieków. Bogactwo treści uzyskanych w toku analizy kroju szat, kompozycji tkanin i motywów dekoracyjnych pozwala na odtworzenie historii mody, układu relacji społecznych czy stosunków handlowych. Zdecydowana większość tekstyliów była poddawana naprawom i przekształceniom. Stan zachowania materiału badawczego, jakim dziś dysponujemy, wynika z wielu modyfikacji i przemian w zakresie motywów dekoracyjnych, a także nawarstwień tkanin, stanowiących wynik dawnych reperacji i uzupełnień. Na wybranych przykładach szat liturgicznych ukazano zakres szkód, jakie spowodowano w wielu zabytkach tekstylnych, przedkładając utrzymanie ich funkcji użytkowej nad autentyczność formy, treści oraz wartości, których obiekt jest nośnikiem.

Abstract

The goal of this paper is to characterize the impact of textile parament transformation on assessing a historic asset's value and the quality of historic accounts. The liturgical vestments collected in church treasuries and sacristies illustrate the various stylistic transformations that have taken place in textile design over the centuries. The wealth of content obtained in the course of analyzing the cut of garments, the composition of fabrics and decorative motifs makes it possible to reconstruct the history of fashion, the system of social or commercial relations. The vast majority of textiles have been subjected to repairs and alterations. The state of preservation of the research material we have today stems from the numerous modifications and changes in decorative motifs, as well as fabric stratification, which is the result of historic repairs and restorations. Using selected examples of liturgical vestments, this paper demonstrates the extent of the damage to many textile heritage assets, putting first the maintenance of their utilitarian function over the authenticity of form, messaging and values that each object carries.